

عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما و پیامدهای حاصل از آن برای دانشجویان کارشناسی ارشد

حمیدرضا آراسته

استاد مدیریت آموزش عالی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه خوارزمی تهران
arasteh@khu.ac.ir

یاسین سعیدی

کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه خوارزمی تهران (مسئول مکاتبات)
yasin.saeedi@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۹۳/۴/۱۶

تاریخ دریافت: ۹۲/۱۱/۱۴

چکیده

انتخاب استاد راهنما به عنوان مهم‌ترین تصمیم تحصیلی برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی به شمار می‌رود. پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما و پیامدهای حاصل از این انتخاب برای دانشجویان کارشناسی ارشد انجام شد. روش پژوهش از نوع تحقیقات توصیفی - پیمایشی بود. جامعه آماری را کلیه دانشجویان دکتری ورودی سال تحصیلی ۹۱-۹۲ و ۹۲-۹۳ دختر و پسر رشته‌های علوم انسانی، علوم پایه و فنی و مهندسی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران که در دو سال اخیر از پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود دفاع نموده بودند تشکیل داد (N= ۳۰۹۲) با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران ۳۴۲ نفر به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. روایی پرسشنامه از طریق متخصصین به دست آمد و پایایی آن از طریق آزمون آلفای کرونباخ سنجیده شد که ضریب ۰/۸۷/۲. نشان از سطح قابل قبول ابزار تحقیق بود. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شد. بر اساس نتایج به دست آمده، دانشجویان به معیارهای آکادمیک و ویژگی‌های رفتاری استادان در انتخاب آن‌ها به عنوان راهنما بیش از معیارهای غیر آکادمیک توجه داشتند. در رابطه با پیامدهای حاصل از انتخاب استادان راهنما نیز، دانشجویان از کمک استادان راهنما برای یافتن شغل مناسب رضایت نداشتند و متغیر به وجود آمدن انگیزه پژوهشی را به عنوان مهم‌ترین پیامد بعد از انتخاب استاد راهنمای مناسب برگزیدند. در خصوص عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما، توجه به تمامی عوامل مؤثر در این انتخاب به دانشجویان، و در خصوص پیامدهای حاصل از انتخاب، کمک به دانشجویان دریافتن شغل مناسب و به وجود آوردن انگیزه پژوهشی به استادان راهنما پیشنهاد می‌شود.

واژه‌های کلیدی: انتخاب استادان راهنما، پیامدهای حاصل از انتخاب استادان راهنما، تحصیلات تکمیلی.

۱- مقدمه

یکی از مهم‌ترین و حساس‌ترین وظایف دانشگاه‌ها در قبال دانشجویان (به‌ویژه دانشجویان کارشناسی ارشد)، به بلوغ رساندن علمی آن‌ها است (لنکستر و مایلیا، ۲۰۱۲). مسئله موردتوجه دوره کارشناسی ارشد از آنجا ناشی می‌شود که به دلیل توأمان ساختن آموزش و پژوهش، منبع مهمی برای تولید دانش محسوب می‌شود (نیلی، نصر و اکبری، ۱۳۸۶)؛ اما کارشناسی ارشد با چالش‌هایی مواجه است. از جمله مهم‌ترین این مسائل، انتخاب استاد راهنمای خوب و متخصص، عوامل تأثیرگذار بر این انتخاب، پیامدهای حاصل از انتخاب استاد راهنما و مهم‌تر، نگارش پایان‌نامه است. دانشجویان دانشگاه‌های کشورمان در دوره کارشناسی ارشد نیازمند هدایت صحیح و مناسب استادان راهنما در نگارش پایان‌نامه‌های خود هستند؛ چراکه نگارش پایان‌نامه‌های دانشجویان کارشناسی ارشد اولین فعالیت پژوهشی مستقل و مدون آن‌ها به شمار می‌رود و باید زیر نظر یک استاد راهنما که در زمینه رشته تحصیلی دانشجویان تخصص دارد انجام شود (رضاییان، ۱۳۸۹). در این میان عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما و پیامدهای حاصل از انتخاب استاد راهنما برای دانشجویان (به‌ویژه دانشجویان کارشناسی ارشد) یکی از مهم‌ترین و حساس‌ترین بخش‌های تدوین مناسب و کارا پایان‌نامه و یکی از حساس‌ترین جنبه‌های پژوهش محور دوره کارشناسی ارشد به شمار می‌رود (ایست، بیتچنر و باستورکمن، ۲۰۱۲). در همین خصوص آیوز و راولی^۳ (۲۰۰۵)، معتقدند نگارش پایان‌نامه توسط دانشجویان، آخرین مرحله هر مقطع تحصیلی است. دانشجویان در این دوره باید یک موضوع پژوهش را انتخاب نموده و به فراخور زمان در نظر گرفته‌شده بر روی موضوع تمرکز کرده و سپس نتایج تحقیق خود را در قالب یک پایان‌نامه به رشته تحریر درآورده و از آن دفاع نمایند (رضاییان، ۱۳۸۹). اما مهم‌تر از نگارش پایان‌نامه در دوره کارشناسی ارشد، مسئله انتخاب یک استاد راهنمای خوب و متخصص است. این انتخاب برای دانشجویان کارشناسی ارشد حائز اهمیت فراوانی است؛ چراکه دانشجویان کارشناسی ارشد برای اولین بار

پژوهشی در چنین سطح بالایی انجام می‌دهند (داولی، اندرو و باکلو، ۲۰۰۷).

به‌زعم رضاییان (۱۳۸۹)، با توجه به جایگاه، اهمیت و مسئله مهم تحقیقات و پایان‌نامه‌های دانشجویی در سه بعد ارتقای توانایی‌های پژوهشی دانشجویان، حل مسائل مربوط به سلامت جامعه و پیشبرد مرزهای دانش (چه در کشورهای پیشرفته و چه در کشورهای درحال توسعه)، راهنمایی و هدایت صحیح دانشجویان در این دوران از اهمیت شایان توجهی برخوردار است تا نتایج آن از بازدهی کافی و لازم برخوردار گردد. در همین خصوص ری^۵ (۲۰۰۷)، معتقد است هدایت صحیح دانشجویان در نگارش پایان‌نامه با انتخاب استاد راهنما خوب و متخصص صورت می‌گیرد. همچنین صاحب‌نظران معتقدند انتخاب استاد راهنمای دانشجویان کارشناسی ارشد به‌عنوان مهم‌ترین انتخاب تحصیلی آن‌ها به شمار می‌رود (فین، ۲۰۰۵). انتخاب استاد راهنمای دانشجویان کارشناسی ارشد به‌عنوان پلی بین موفقیت و عدم موفقیت تحصیلی آن‌ها است (گروهولم و همکاران، ۲۰۰۵). انتخاب استاد راهنمای دانشجویان به‌عنوان ملاکی برای سنجش توانایی علمی دانشجویان است (پاول و گرین، ۲۰۰۷). استادان راهنما در ارتقای توانایی‌های پژوهشی دانشجویان نقش مهمی ایفا می‌کنند؛ چراکه این دوره توأمان با انگیزه دانشجویان برای پژوهش و تحقیق در عرصه‌ای معطوف است.

منظور از انتخاب استاد راهنما، وجود یک سری عوامل درونی (اعم از: شهرت استاد، وجهه علمی استاد، ویژگی‌های رفتاری استاد و...)، و بیرونی (اعم از: جایگاه و موقعیت استاد در داخل و خارج از دانشگاه، قدرت و نفوذ استاد در گروه آموزشی و...)، مؤثر پیش‌روی دانشجویان در جهت انتخاب استاد راهنمای خویش است (دریسدل، ۲۰۰۳)، و منظور از پیامدها، عواملی هستند که بعد از انتخاب استاد راهنما صورت می‌گیرند، و می‌توانند منجر به رضایت (رضایت دانشجویان و استاد راهنما از برون داد پژوهش) و یا عدم رضایت (عدم رضایت دانشجویان و استاد راهنما از برون داد پژوهش) دانشجویان و استاد راهنما شوند (شوارتز، ۲۰۱۱).

اهمیت پرداختن به مسئله انتخاب استاد راهنما،

مبانی نظری تحقیق

راهنمایی در عرصه نگارش پایان‌نامه دانشجویی به مجموعه فعالیت‌هایی آموزشی اطلاق می‌شود که در آن استاد راهنما، دانشجو را در غلبه بر مشکلات پژوهشی یاری می‌رساند (سوسیاتی^۷، ۲۰۱۱). از جمله مهم‌ترین ابعاد استادان راهنما مربوط به عوامل مؤثر بر انتخاب آن‌ها به‌عنوان راهنما و پیامدهای حاصل از انتخاب در جریان هدایت پایان‌نامه‌های دانشجویان است که از سوی پژوهشگران مورد غفلت واقع شده است (مانتانگو^۸، ۲۰۱۲). در این بخش به عوامل تأثیرگذار بر انتخاب استادان راهنما و پیامدهای حاصل از انتخاب استادان راهنما برای دانشجویان پرداخته می‌شود. لازم به ذکر است به دلیل اندک پژوهش‌های منسجم داخلی صورت گرفته در این زمینه، اغلب عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما و پیامدهای حاصل از انتخاب استادان راهنما برای دانشجویان کارشناسی ارشد، از منابع خارجی استخراج گردیده‌اند.

عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما

ارزشیابی کیفیت روابط دانشجویان با استادان راهنما به‌منظور حفظ و بهبود کیفیت آموزش و یادگیری، نگارش پایان‌نامه و تولید دانش در دوره کارشناسی ارشد بسیار بااهمیت است. در این خصوص یکی از مهم‌ترین تصمیماتی که دانشجویان در آغاز پژوهش خود اتخاذ می‌کنند، انتخاب استاد راهنما است. این انتخاب با توجه به برخی ملاک‌ها نظیر اشتهار استاد، دانش او و همسانی علائق پژوهشی و امثال این‌ها است (عطاران و همکاران، ۱۳۸۸). ری (۲۰۰۷)، معتقد است، انتخاب استاد راهنمای خوب و متخصص یکی از اصلی‌ترین عوامل در تعیین میزان هماهنگی پژوهشی بین استاد راهنما و دانشجو است. همچنین می‌توان به مسئله انتخاب استاد راهنما به‌عنوان یک مسئله تصمیم‌گیری چند متغیره با توجه به معیارهای کمی و کیفی نگاه کرد.

ادبیات موجود حاکی از آن است که با انتخاب صحیح و نیز وجود تعاملات و روابط باکیفیت میان استاد راهنما با دانشجو، می‌توان انتظار نگارش یک پایان‌نامه موفق و باکیفیت و پیامدهای مطلوب دیگر نظیر دفاع به‌موقع از

عوامل تأثیرگذار بر این انتخاب و پیامدهای حاصل از انتخاب استاد راهنما، به این دلیل است که حضور این مسئله نوعی کنش را میسر می‌سازد و برای دانشجویان کارشناسی ارشد که به‌طور مداوم با این مسئله سروکار دارند می‌تواند نتایج مثبت یا منفی بی‌شماری در پی داشته باشد. همچنین علت توجه به انتخاب استادان راهنما و در رأس آن مسئله عوامل تأثیرگذار بر انتخاب، مبتنی بر نقش حساس و مهمی است که استادان راهنما در قبال آموزش و پژوهش دانشجویان بر عهده‌دارند (جامیسون و گری^{۱۱}، ۲۰۰۶).

وضعیت رضایت دانش‌آموختگان از انتخاب استادان راهنما و پیامدهای حاصل از آن زمانی بارزتر می‌شود که بدانیم حجم پژوهش‌های انجام‌شده از این دست ناچیز است (آرمسترانگ^{۱۲}، ۲۰۰۴). در ایران به‌ویژه در رشته‌های علوم انسانی، تلاش‌های مستعدی در زمینه پرداختن به مسئله استاد راهنما صورت نگرفته است. البته این مسئله در اغلب کشورها، به‌ویژه در علوم رفتاری (علوم اجتماعی، روانشناسی، علوم تربیتی و رشته‌های مشابه) نیز وجود دارد. به‌عنوان مثال هاکی^{۱۳} (۱۹۹۶)، (۱۹۹۷)؛ دلمونت، اتکینسون و پاسی^{۱۴} (۱۹۹۷)؛ فیلیپس^{۱۵} (۱۹۹۴)؛ و آکر، هیل و بلاک^{۱۶} (۱۹۹۴)؛ به نقل از عطاران و همکاران (۱۳۸۸)، معتقدند که اغلب تلاش‌ها حول محور این امر قرار می‌گیرد که آنچه را که یک استاد باید انجام دهد تعیین کنند نه آن کاری را که واقعاً انجام داده است، ارزیابی کنند. این پژوهش در نظر دارد با بررسی انتخاب استادان راهنما در دوره کارشناسی ارشد و در رأس آن عوامل تأثیرگذار بر انتخاب استادان راهنما و پیامدهای حاصل از انتخاب استادان راهنما برای دانشجویان، به یکی از مهم‌ترین وظایف آموزشی استادان در تحصیلات تکمیلی بپردازد.

سؤالات تحقیق

- ۱) وضعیت عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما از جانب دانشجویان چگونه است؟
- ۲) وضعیت پیامدهای حاصل رضایت دانشجویان از انتخاب استادان راهنما چگونه است؟

اعتقاد دارند دانشجویان و استاد راهنما در شروع کار باید انتظارات را از یکدیگر روشن ساخته، محدودیت‌های کاری را در نظر گرفته، سبک‌های نظارتی و تعاملی را معین نموده و نیز رفته‌رفته سازگاری بین استاد راهنما و دانشجویان افزایش یابد.

در رابطه با انتخاب استاد راهنما و عوامل مؤثر بر این انتخاب آرمسترانگ (۲۰۰۴)، به دودسته عوامل مستقیم و غیرمستقیم اشاره می‌کند. مهم‌ترین عوامل مستقیم تأثیرگذار بر انتخاب استاد راهنما از سوی دانشجویان عبارت‌اند از در نظر گرفتن احساس مسئولیت استاد، در نظر گرفتن سطح علمی استاد، در نظر گرفتن شهرت استاد در گروه، در نظر گرفتن اخلاق حرفه‌ای استاد، در نظر گرفتن نظارت و مدیریت استاد بر پروژه تحقیقاتی و مهم‌ترین عوامل غیرمستقیم تأثیرگذار بر انتخاب استاد راهنما از سوی دانشجویان عبارت‌اند از به پایان رساندن هرچه سریع‌تر پایان‌نامه، کسب نمره، دارا بودن سمت‌های مهم استاد (در جهت کمک برای چاپ مقاله و فراهم نمودن موقعیت‌های بهتر شغلی)، آشنایی استاد با سایر استادان، مدیران و افراد سرشناس در داخل یا خارج دانشگاه، توانایی و نفوذ استاد در سازمان‌های مختلف برای جذب کمک مالی پایان‌نامه. به‌زعم فین (۲۰۰۵)، برای انتخاب استادان راهنما استانداردهای مشخصی وجود ندارد. وی از دودسته عوامل تأثیرگذار درون دانشگاهی و برون دانشگاهی بر انتخاب استادان راهنما یاد می‌کند. از مهم‌ترین عوامل درون دانشگاهی می‌توان به اعتبار و سطح علمی استاد، زمان آزاد استاد برای راهنمایی، تخصص استاد در زمینه موردنظر، تسلط استاد بر روش‌شناسی پژوهش (آمار و روش تحقیق)؛ و مهم‌ترین عوامل برون دانشگاهی می‌توان به سمت‌های خارج از دانشگاه، قدرت و نفوذ استاد در سازمان‌های مختلف، قدرت و نفوذ استاد در گروه آموزشی و دانشگاه محل تحصیل استاد در مقطع ارشد و دکتری اشاره کرد.

در پژوهش‌های انجام‌شده داخلی می‌توان به پژوهش صفایی موحد و عطاران (۱۳۸۹)، که بر روی دو گروه از دانشجویان رشته علوم تربیتی و رشته ریاضی از حیث عوامل مؤثر بر انتخاب استاد راهنما صورت گرفت، اشاره کرد. در رشته علوم تربیتی به دلیل روشن نبودن مرزهای

پایان‌نامه، کسب نمره مناسب (مک آلپین و وایس^{۱۹}، ۲۰۰۰)، چاپ مقاله در مجلات و ارائه مقاله در درس گروهی‌ها و کنفرانس‌های معتبر، افزایش دانش شخصی درباره سازمان‌های اصلی در حوزه کار خود (پیسینین^{۲۰}، ۲۰۰۰)، ارائه کار در کنفرانس‌ها و مجلات و ارتباط با آن‌ها، برگزاری نشست‌های علمی با متخصصان، صورت‌بندی مسئله‌های جدید پژوهش (پالامو^{۲۱}، ۲۰۰۴)، جذب اعتبار مالی برای پژوهش، کار در گروه‌های جدید پژوهش (سادلاک^{۲۲}، ۲۰۰۴)، اشتیاق به تداوم پژوهش‌های آتی با استاد راهنما و انجام پژوهش‌های دیگر (فین، ۲۰۰۵؛ وول کانو^{۲۳}، ۲۰۰۷)، و امثال این‌ها را داشت. بر همین اساس امروزه تأکید بسیار زیادی بر ملاک‌های انتخاب استاد راهنما و عوامل مؤثر بر این انتخاب می‌شود.

در زمینه چگونگی انتخاب استاد راهنما و عوامل مؤثر بر انتخاب استاد راهنما پژوهش‌های انجام‌شده چندان زیاد نیست (آرمسترانگ، ۲۰۰۴). ولی در اندک پژوهش‌های صورت گرفته به عواملی از قبیل شهرت استاد (گروهولم و همکاران، ۲۰۰۵)؛ در دسترس بودن استاد (پیسینین، ۲۰۰۰)؛ قدرت و نفوذ استاد در ارگان‌های مختلف (ری، ۲۰۰۷)؛ اخلاق حرفه‌ای استاد (پالامو، ۲۰۰۴)؛ تعامل استاد با دانشجویان (آکر، هیل، بلاک^{۲۴}، ۱۹۹۴)؛ مسئولیت‌پذیر بودن استاد (جامیسون، گری، ۲۰۰۶)؛ تعهد استاد (دریسدل، ۲۰۰۳)؛ نظارت مداوم استاد بر پژوهش (گاتفیلد و آلپرت^{۲۵}، ۲۰۰۲)؛ و مطابقت داشتن علائق پژوهشی استاد و دانشجو (اریک کراس و عارف اسماعیل^{۲۶}، ۲۰۱۰) می‌توان اشاره کرد.

در پژوهشی که اریک کراس و عارف اسماعیل (۲۰۱۱)، در رابطه با تجارب دانشجویان دکتری از استاد راهنمای خود انجام داده‌اند به ۴ مؤلفه اصلی مدیریت و روابط شخصی، زمان و محدودیت‌های دسترسی، سازگاری تحصیلی و انتظارات و ۴ مؤلفه فرعی ویژگی‌های فردی استاد و دانشجو، سبک نگارش پایان‌نامه، دانشگاه محل تحصیل استاد و دانشجو و میزان مسئولیت‌پذیری استاد و دانشجو در ارتباط با عوامل مؤثر بر انتخاب استاد راهنما اشاره کرده و اظهار می‌دارند اغلب دانشجویان در بحث عوامل مؤثر بر انتخاب استاد راهنما به درک روابط خود با استاد راهنما اهمیت داده و

حل مسئله و مدیریتی، تعداد مقاله‌های چاپ‌شده، موقعیت استاد و شبکه‌های اجتماعی مرتبط، تسلط بر سایر زبان‌ها، آینده شغلی، نفوذ و موقعیت استاد در خصوص چاپ مقاله در مجلات و تعداد پایان‌نامه‌های راهنمایی شده، قرار داده‌اند.

پیامدهای حاصل از انتخاب استادان راهنما

یکی از مهم‌ترین ابعاد نگارش پایان‌نامه که پس از انتخاب استاد راهنما صورت می‌گیرد، پیامدهای حاصل از انتخاب استاد راهنما است. رضایت و عدم رضایت دانشجویان در این عرصه حائز اهمیت بسیاری بوده و پیامدهای مطلوبی و نامطلوبی را می‌توان انتظار داشت. اهمیت این پیامدها تا بدان حد است که لاویتس و نلسون^{۲۷} (۲۰۰۰)، رضایت از این پیامدها را مهم‌ترین عامل مؤثر بر تصمیم دانشجویان برای ادامه یا ترک تحصیل در این دوره عنوان کرده‌اند و آگوئینس، نسلر، کوئیگلی، سوک - جای و تدشی^{۲۸} (۱۹۹۶)، آن‌ها را برای موفقیت علمی و پژوهشی دانشجویان، رضایت کلی او از دوره و حتی موفقیت آینده شغلی او مؤثر دانسته‌اند. البته عوامل مختلفی می‌تواند بر پیامدهای رضایت از استاد راهنما و کیفیت این روابط مؤثر باشد. برای مثال، شخصیت استاد راهنما، مرتبه علمی استاد راهنما، سن، جنس و رشته تحصیلی استاد راهنما و دانشجویان، رضایت دانشجویان از دوره تحصیلی‌اش، مدت‌زمان تحصیل او در این دوره و فرهنگ حاکم در دانشگاه و... که همگی می‌توانند در برقراری روابط، پیامدهای مثبت و منفی، رضایت و کم و کیف آن مؤثر باشند (هنریک^{۲۹}، ۱۹۹۱؛ کونراد و فیلیپس^{۳۰}، ۱۹۹۵؛ مارگولیس^{۳۱}، ۲۰۰۱؛ دریس‌دال، ۲۰۰۳)؛ به نقل از عطاران و همکاران (۱۳۸۸).

اریک کراس و عارف اسماعیل (۲۰۱۰)، معتقدند رضایت و نارضایتی دانشجویان از انتخاب استاد راهنما پیامدهای مثبت و منفی بی‌شماری در پی خواهد داشت. این پیامدها نه تنها بر دانشجویان تأثیرگذار بوده، بلکه به‌طور اخص آموزش عالی و به‌طور اعم جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد. چراکه در مواقع بروز پیامدهای مثبت و منفی این دانشجویان است که به‌عنوان برون‌داد آموزش عالی به سمت جامعه هدایت‌شده و می‌تواند تأثیرات مثبت و

این رشته و نیز ماهیت آن، مناقشات فراوانی وجود دارد، که این امر باعث شده استادان این رشته هرکدام برداشت متفاوتی از این رشته داشته باشند. در نتایج این پژوهش به عوامل مؤثر انتخاب استاد راهنما اشاره و آن‌ها را بدین ترتیب توصیف نموده‌اند: میزان توانایی و تسلط استادان بر آمار و روش تحقیق، انتخاب استاد راهنما برحسب عدم اطلاع کامل درباره استاد و موضوع، انتخاب استاد راهنما با تفکر هرچه زودتر به سرانجام رساندن پایان‌نامه و اخذ مدرک، انتخاب استاد راهنما برحسب ضرورت و صرفاً برای ادای تکلیف و انتخاب استاد راهنما برحسب مضیقه زمانی. اما در سوی دیگر حدود مرزهای گرایش‌های مختلف رشته علوم ریاضی تا حد زیادی مشخص بوده و حوزه علاقه استادان بر همگان آشکار است. در این رشته تناقض چندانی بین انتظارات دانشجویان، ماهیت رشته و حوزه کاری استادان وجود ندارد و این شرایط باعث گردیده تا عوامل مؤثر بر انتخاب استاد راهنما از جانب دانشجویان رشته ریاضی عبارت باشد از: به‌روز بودن، در دسترس بودن، وجهه علمی، منظم بودن و...

در ادامه این پژوهش به شش دسته از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما از جانب دانشجویان اشاره شده که عبارت‌اند از: نگرش دانشجویان نسبت به استاد راهنما، تعامل بین استاد راهنما و دانشجویان، وجهه و شهرت استاد، محدودیت‌ها، جایگاه سازمانی استادان و حمایت. همچنین صفایی موحد، عطاران و تاجیک اسماعیلی (۱۳۸۹)، در پژوهش دیگری عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما را در قالب شش دسته ویژگی‌های رفتاری، موقعیت استادان، محدودیت‌ها، میزان حمایت احتمالی، معیارهای آکادمیک و معیارهای غیر آکادمیک طبقه‌بندی نمودند. در پژوهش دیگری صالحی عمران و همکاران (۱۳۹۱)، به انتخاب استاد راهنما از دیدگاه دانشجویان پرداخته و عوامل مؤثر بر انتخاب استاد راهنما از جانب دانشجویان را در ۱۴ مقوله، شهرت علمی، فداکاری و تعهد، زمان آزاد و در دسترس بودن استاد راهنما، نظارت مداوم استاد راهنما، رابطه شخصی با استاد راهنما، میزان مطابقت (هم‌عقیده بودن) علائق پژوهشی دانشجویان با استاد راهنما، سابقه استاد راهنما در خصوص پایان‌نامه‌های راهنمایی شده قبلی، مهارت‌های کامپیوتر،

به دانشجوی در یافتن شغل مناسب. همچنین لایوتس و نلسون (۲۰۰۰)، مهم‌ترین پیامد رضایت از انتخاب استاد راهنما در بین دانشجویان کارشناسی ارشد را تصمیم آنان برای ادامه تحصیل در مقطع دکتری عنوان کرده‌اند. چراکه نگارش پایان‌نامه آخرین بخش و به‌نوعی مهم‌ترین بخش دوره کارشناسی ارشد محسوب می‌شود که دانشجویان از ۶ ماه تا ۱ سال درگیر پژوهش می‌باشند.

اما شوارتز (۲۰۱۱)، در پژوهشی که به رابطه رسمی و غیررسمی استاد راهنما و دانشجو پرداخته، به جنبه دیگری از پیامدهای رضایت از انتخاب استاد راهنما اشاره دارد و معتقد است پیامدهای رضایت از انتخاب صحیح استاد راهنما می‌تواند دانشجو را از لحاظ روحی و روانی در شرایط مثبت قرار داده و از او انتظار تولید دانش داشت. شوارتز اظهار می‌دارد یکی از اولین و اساسی‌ترین شرایط تولید دانش از جانب دانشجویان این است که آنان را باید از نظر روحی و روانی آماده نموده و جنبه‌های مثبت کار را به آنان تزریق کرد. در این صورت است که وی با انگیزه مضاعفی به کار پژوهش روی آورده و درصد ارائه کار نو و جدید است، که این عامل رضایت از برون داد پژوهش را برای دانشجو و استاد راهنما به ارمغان می‌آورد. فین (۲۰۰۵)، که در قسمت اول پژوهش خود به ملاک‌های انتخاب استاد راهنما از جانب دانشجویان پرداخته بود، در بخش دیگر آن به پیامدهای این انتخاب اشاره و عنوان می‌کند به همان اندازه که این پیامدها می‌تواند بر دانشجو تأثیرگذار باشد، می‌تواند استاد راهنما را نیز متأثر سازد. این پیامدها برای استاد راهنما می‌تواند عبارت باشد از: تبلیغ استاد راهنما از سوی دانشجویان در بین گروه‌ها و دانشجویان دیگر و در نتیجه افزایش دانشجویان مراجعه‌کننده به استاد جهت اخذ پایان‌نامه، افزایش اعتبار علمی استاد در گروه آموزشی، حسن سابقه برای استاد و رضایت استاد از برونداد پژوهشی. خلاصه عوامل تأثیرگذار بر انتخاب استادان راهنما و پیامدهای حاصل از آن برای دانشجویان به همراه نویسندگان آن‌ها در جدول ۱ آمده است.

منفی از خود بر جای گذارد. در همین خصوص لنکستر و مایلیا (۲۰۱۲)، طی تحقیقی که به‌صورت مصاحبه از فارغ‌التحصیلان رشته‌های مختلف انجام داده‌اند به این نتیجه رسیدند این پیامدها اثرات به‌مراتب سخت‌تری می‌تواند بر دانشجو داشته باشد. «برای مثال، یکی از دانشجویان رشته علوم اجتماعی در مورد پیامدهای رضایت از استاد راهنمای خود عنوان می‌کند استاد راهنمای من با برخوردهای نامناسب خود تا بدان حد در من اثرات منفی گذاشت که در میانه راه تصمیم به تغییر استاد راهنما گرفتم.» «همچنین یکی از دانشجویان رشته شیمی عنوان می‌کند استاد راهنما من یک شخصیت فوق‌العاده بوده و به‌قدری انگیزه پژوهش را در من ارتقاء داد که پس از دفاع عالی از پایان‌نامه و فارغ‌التحصیل شدن همیشه دنبال فرصت‌های پژوهشی هستم تا بار دیگر بتوانم با استاد راهنمای قبلی‌ام همکاری کنم. البته استاد راهنما نیز از من رضایت داشته و از اینکه بتوانم در طرح پژوهشی با وی همکاری کنم استقبال می‌کند.» همه این عوامل نشان از پیامدهای مثبت و منفی یا رضایت و عدم رضایت از استاد راهنما و تأثیرگذاری این عامل بر سایر ابعاد زندگی دانشجویان و به‌عبارت‌دیگر اهمیت انتخاب استاد راهنما و پیامدهای حاصل از آن برای دانشجویان است (لنکستر و مایلیا، ۲۰۱۲).

دریسدل (۲۰۰۳)، پیامدهای رضایت از انتخاب استاد راهنما را به عوامل درونی و بیرونی تقسیم می‌کند و معتقد است در بحث پیامدهای رضایت از انتخاب استادان راهنما هر دو عامل درونی و بیرونی بر ذهنیت، روان و انگیزش دانشجویان مؤثر است. مهم‌ترین عوامل درونی پیامدهای رضایت از انتخاب استاد راهنما عبارت‌اند از: ابراز خرسندی دانشجو از طرح پژوهشی، به وجود آمدن حس اعتماد استاد و دانشجو به یکدیگر، ایجاد روحیه پژوهشی در دانشجو، انگیزه برای ادامه تحصیل در مقاطع تحصیلی بالاتر و انجام پژوهش‌های آتی با استاد راهنما، و مهم‌ترین عوامل بیرونی پیامدهای رضایت از انتخاب استاد راهنما عبارت‌اند از: ایجاد فضای کاری سالم، افزایش دقت در جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش و کمک

جدول ۱: خلاصه‌ای از عوامل تأثیرگذار بر انتخاب استادان راهنما و پیامدهای حاصل از آن برای دانشجویان

نویسندگان	پیامدهای حاصل از انتخاب استادان راهنما	نویسندگان	عوامل تأثیرگذار بر انتخاب استادان راهنما
دریسل (۲۰۰۳)	عوامل درونی و برونی	اریک کراس و عارف اسماعیل (۲۰۱۰)	عوامل اصلی و عوامل فرعی ^{۳۲}
شوارتز (۲۰۱۱)	روابط رسمی و غیررسمی	آرمسترانگ (۲۰۰۴)	عوامل مستقیم و غیرمستقیم
فین (۲۰۰۵)	پیامدهای مثبت و منفی	فین (۲۰۰۵)	عوامل درون دانشگاهی و عوامل برون دانشگاهی
لنکستر و مایلیا (۲۰۱۲)	اثرات مثبت و منفی برای استادان راهنما و دانشجویان	صفایی موحد، عطاران و تاجیک اسماعیلی (۱۳۸۹)	ویژگی‌های رفتاری، موقعیت استادان، محدودیت‌ها، میزان حمایت احتمالی، معیارهای آکادمیک و معیارهای غیر آکادمیک

جدول ۲: خلاصه پیشینه داخلی و خارجی پژوهش

نویسنده	سال	عنوان	نتایج
ژائو، گولد و مک کورمیک ^{۳۳}	۲۰۰۵	انتخاب استاد راهنما و استاد مشاور و رضایت از استاد راهنما	در نتیجه پژوهش آمده است دانشجویان با انگیزه از استاد راهنمای متخصص و فعال استقبال می‌کنند و دانشجویان کم انگیزه دنبال استاد راهنمای سهل گیر در جریان نگارش، هدایت و نظارت هستند.
آیوز و راولی	۲۰۰۵	انتخاب یا اختصاص استاد راهنما و راهنمایی‌های مستمر	انتخاب استاد راهنما با توجه به رابطه پیشین دانشجو با وی است. همچنین استادان راهنما در انتخاب موضوع، جمع‌بندی و نتیجه‌گیری جدی و پیگیر هستند اما رفته‌رفته از نظارت آن‌ها کاسته می‌شود.
تونسیج ^{۳۴}	۲۰۰۶	عوامل کلیدی در تحقیقات کارشناسی ارشد	در بخشی از این مطالعه آمده است انتخاب استاد راهنمای خوب و متخصص یکی از فاکتورهای کلیدی در موفقیت دانشجویان کارشناسی ارشد در مقاطع بالاتر تحصیلی است.
ری	۲۰۰۷	انتخاب استاد راهنمای پایان‌نامه دکتری	در انتخاب استاد راهنما عوامل اصلی از جمله تخصص استاد راهنما، با برنامه بودن و نظم کاری استاد راهنما، تعهد و مسئولیت استاد راهنما و عوامل فرعی از جمله قدرت و نفوذ استاد راهنما در گروه آموزشی و ارگان‌های مختلف تأثیرگذار هستند.
اریک کراس و عارف اسماعیل	۲۰۱۰	تجارب دانشجویان دکتری از انتخاب استاد راهنمای خود	۴ مؤلفه اصلی مدیریت و روابط شخصی، زمان و محدودیت‌های دسترسی، سازگاری تحصیلی و انتظارات و ۴ مؤلفه فرعی ویژگی‌های فردی استاد و دانشجو، سبک نگارش پایان‌نامه، دانشگاه محل تحصیل استاد و دانشجو و میزان مسئولیت‌پذیری استاد و دانشجو در انتخاب استادان راهنما شناسایی شدند.
صفایی موحد و همکاران	۱۳۸۹	واکاوای هنجارهای پنهان مؤثر بر انتخاب استاد راهنما	شش مؤلفه ویژگی‌های رفتاری، موقعیت استادان، محدودیت‌ها، میزان حمایت احتمالی، معیارهای آکادمیک و معیارهای غیر آکادمیک شناسایی شدند.
صالحی عمران و همکاران	۱۳۹۱	استفاده از روش‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه برای انتخاب استاد راهنما	۷ مؤلفه نظارت مداوم استاد راهنما، فداکاری و تعهد، شهرت علمی، زمان آزاد و در دسترس بودن، رابطه شخصی با استاد راهنما، میزان هماهنگی بین استاد راهنما و دانشجو و سابقه استاد در خصوص عملکرد قبلی وی به‌عنوان عوامل مؤثر بر انتخاب استاد راهنما مشخص شدند.

تلفیق پیشینه پژوهش‌ها با مطالب مبانی نظری تحقیق و برای جلوگیری از تکرار مطالب، در جدول شماره ۲، اشاره‌ای مختصر به پژوهش‌های انجام‌شده داخلی و

در رابطه با عوامل تأثیرگذار بر انتخاب استادان راهنما و پیامدهای حاصل از آن برای دانشجویان پژوهش‌های چندی صورت گرفته است. لازم به ذکر است به دلیل

خارجی شده است. راهنما و پیامدهای حاصل از آن برای دانشجویان، الگوی مفهومی تحقیق را بدین صورت می‌توان ترسیم نمود:

نمودار ۱: الگوی مفهومی تحقیق

حساس عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما و پیامدهای حاصل از انتخاب استادان راهنما برای دانشجویان، اقتضاء می‌کند که مدت‌زمانی از اتمام پایان‌نامه گذشته باشد تا بتوان درست‌تر در مورد این مؤلفه‌ها نظر داد. سه دانشگاه خوارزمی، تهران و بهشتی به‌صورت تصادفی به‌عنوان دانشگاه‌های منتخب تحقیق برگزیده و از طریق فرمول نمونه‌گیری کوکران ۳۴۲ نفر به‌عنوان نمونه تحقیق انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه نگرش سنج محقق ساخته استفاده شد. پرسشنامه شامل دو مؤلفه عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما (۹ گویه) و پیامدهای حاصل از انتخاب استادان راهنما (۵ گویه) بود. گویه‌های پرسشنامه با استفاده از مبانی نظری و پیشینه پژوهش در مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت (از خیلی کم تا خیلی زیاد) طراحی شد. روایی پرسشنامه توسط ۵ تن از متخصصین رشته مدیریت آموزشی به دست آمد و پایایی آن از روش آلفای کرونباخ سنجیده شد که ضریب ۰/۸۷/۲. نشان از سطح قابل‌قبول پرسشنامه بود. درنهایت داده‌ها با استفاده از آزمون t تک نمونه‌ای از طریق نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر برحسب هدف آن از نوع پژوهش‌های کاربردی و با توجه به اینکه بدون دست‌کاری متغیرهای مستقل به توصیف وضع موجود می‌پردازد، از لحاظ نحوه گردآوری داده‌ها در زمره تحقیقات توصیفی و از نوع پیمایشی است. جامعه آماری را کلیه دانشجویان دکتری ورودی سال تحصیلی ۹۲-۹۱ و ۹۳-۹۲ دختر و پسر رشته‌های علوم انسانی، علوم پایه و فنی و مهندسی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران که در دو سال اخیر از پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود دفاع نموده بودند تشکیل داد (N=۳۰۹۲). به سه دلیل در این پژوهش جامعه آماری را دانشجویان دکتری تشکیل دادند: ۱- تعداد دانشجویان کارشناسی ارشد که در دو سال اخیر از پایان‌نامه خود دفاع نموده‌اند بسیار اندک و دسترسی به آن‌ها بسیار مشکل بود ۲- دانشجویان دکتری منتخب نمونه تحقیق همان دانشجویان کارشناسی ارشد هستند که در دو سال اخیر از پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود دفاع نموده‌اند ۳- نظرات دانشجویان دکتری قابل‌اطمینان‌تر است؛ چراکه وجود دو مؤلفه مهم و

یافته‌ها و بحث

بعد عوامل مؤثر بر انتخاب استاد راهنما به معیارهای غیر آکادمیک استاد در انتخاب وی به‌عنوان راهنما کم‌تر توجه داشتند؛ اما نتایج سایر مؤلفه‌ها نشان می‌دهد دانشجویان در انتخاب استاد راهنمای خود به آن‌ها نگاهی متفاوت داشته و از آن‌ها به‌عنوان عوامل مؤثر در انتخاب استاد راهنمای خود یاد می‌کنند. بالاترین میزان تأثیرگذار بر انتخاب استادان به‌عنوان راهنما مربوط به مؤلفه‌های معیارهای آکادمیک و ویژگی‌های رفتاری استاد با میانگین (۳/۸۲)، است. با توجه به اینکه میانگین هشت مؤلفه از مؤلفه‌های نه‌گانه جدول ۳، بالاتر از میانگین نظری تحقیق است؛ بنابراین می‌توان گفت از نظر دانشجویان عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما در وضعیت مناسبی قرار دارند.

پایان‌نامه‌های دانشجویان از جمله بخش‌های مهم آموزش در دانشگاه‌ها به شمار می‌رود و در این زمینه استادان راهنما می‌توانند با نظارت و تعامل خود با دانشجویان در طول فرایند نگارش پایان‌نامه از نظر آموزشی و پژوهشی تأثیر عمیقی بر دانشجویان بگذارند. در این بخش به نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها پرداخته می‌شود.

مؤلفه‌های عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما

بر اساس جدول ۳، از بین مؤلفه‌های نه‌گانه عوامل مؤثر بر انتخاب استاد راهنما تنها مؤلفه معیارهای غیر آکادمیک استاد با میانگین (۲/۹۵)، کمتر از حد متوسط میانگین ارزیابی شد. این بدان معناست که دانشجویان در

جدول ۳: سنجش مؤلفه عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما با استفاده از آزمون t تک نمونه‌ای

ردیف	مؤلفه‌ها	میانگین	انحراف معیار	مقدار آماره t	سطح معناداری
۱	معیارهای آکادمیک استاد	۳/۸۲	۱،۰۷	۱۴،۱۳	۰۰۰
۲	معیارهای غیر آکادمیک استاد	۲/۹۵	۱،۲۳	-۶۱۳	۰۵۴
۳	در دسترس بودن استاد و اختصاص زمان کافی	۳/۲۸	۱،۱۶	۴،۵۳	۰۰۰
۴	اعتبار علمی و وجهه (شهرت) استاد	۳/۵۵	۱،۱۱	۹،۲۰	۰۰۰
۵	تسلط استاد بر روش‌شناسی پژوهش	۳/۱۶	۱،۱۹	۲،۶۲	۰۰۹
۶	ویژگی‌های رفتاری استاد	۳/۸۲	۱،۰۹	۱۳،۹۵	۰۰۰
۷	موقعیت شغلی و سازمانی استاد	۳/۱۵	۱،۲۳	۲،۲۸	۰۲۳
۸	نظارت مستمر استاد بر پروژه‌های تحقیقاتی	۳/۰۶	۱،۱۶	۱،۰۱	۰۳۱
۹	مطابقت داشتن علائق پژوهشی استاد و دانشجو	۳/۷۲	۱،۰۸	۱۲،۳۷	۰۰۰
	مجموع	۳/۹۵	۰،۷۲۴	۱۰،۰۸	۰۰۰

جدول ۴: سنجش مؤلفه پیامدهای حاصل رضایت از انتخاب استادان راهنما با استفاده از آزمون t تک نمونه‌ای

ردیف	مؤلفه‌ها	میانگین	انحراف معیار	مقدار آماره t	سطح معناداری
۱	مصمم شدن برای ادامه تحصیل	۳/۰۷	۱،۳۰	۱،۱۱	۰۲۶۶
۲	به وجود آمدن انگیزه پژوهشی	۳/۱۴	۱،۲۳	۲،۲۲	۰۰۲۷
۳	تأثیرگذاری در موفقیت پژوهشی	۳/۰۹	۱،۲۱	۱،۳۷	۰۱۶۹
۴	یافتن شغل مناسب	۲/۵۰	۱،۲۵	-۷،۲۷	۰۰۰
۵	قرار گرفتن در شرایط روحی و روانی ایده آل	۳/۱۲	۱،۲۵	۱،۸۱	۰۰۷۰
	مجموع	۲/۹۸	۱،۰۶	-۱،۸۲	۰۸۵۶

مؤلفه‌های پیامدهای حاصل از انتخاب استادان راهنما

بررسی نتایج ارائه شده در جدول ۴، نشان می‌دهد دانشجویان بیشترین میزان رضایت را از مؤلفه به وجود آمدن انگیزه پژوهشی با میانگین (۳/۱۴) و کمترین میزان رضایت را از مؤلفه یافتن شغل مناسب با میانگین (۲/۵۰) دارند. به عبارتی دیگر دانشجویان اذعان داشته‌اند که استادان راهنمای آن‌ها در یافتن شغل مناسب مثبت عمل کرده‌اند. با توجه به اینکه میانگین چهار مؤلفه از مؤلفه‌های پنج‌گانه جدول ۴، نزدیک به میانگین نظری تحقیق است؛ بنابراین می‌توان گفت از نظر دانشجویان پیامدهای حاصل رضایت از انتخاب استادان راهنما در وضعیت متوسطی قرار دارد.

صاحب‌نظرانی از جمله پیسنین (۲۰۰۰)؛ وایلی جوکی^{۳۵} (۲۰۰۱)؛ پاول و گرین (۲۰۰۷)؛ سوسیاتی (۲۰۱۱)؛ مانانگو (۲۰۱۲)؛ و میون پیو^{۳۶} (۲۰۱۳)، از پایان‌نامه‌های دانشجویان به‌عنوان «پلی بین دنیای پژوهش و علم» یاد می‌کنند و آن را به‌عنوان یک جزء ذاتی و بخش لاینفک مطالعات دانشگاهی که کیفیت علمی و موقعیت دانش‌آموختگان را تضمین می‌کند، تلقی می‌کنند. در این میان انتخاب استادان راهنما، عوامل مؤثر بر این انتخاب و پیامدهای حاصل از آن برای دانشجویان، یکی از به‌روزترین چالش‌های آموزش عالی به‌شمار می‌رود (مانانگو، ۲۰۱۲). برای عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما ۹ عامل معیارهای آکادمیک استاد، معیارهای غیر آکادمیک استاد، در دسترس بودن استاد و اختصاص زمان کافی برای راهنمایی، اعتبار و وجهه (شهرت) استاد، تسلط استاد بر روش‌شناسی پژوهش، ویژگی‌های رفتاری استاد، موقعیت شغلی و سازمانی استاد، نظارت مستمر استاد بر پروژه‌های تحقیقاتی و مطابقت داشتن علائق پژوهشی استاد و دانشجو و برای پیامدهای حاصل از انتخاب استادان راهنما ۵ عامل مصمم شدن برای ادامه تحصیل، به وجود آمدن انگیزه پژوهشی، تأثیرگذاری در موفقیت پژوهشی، یافتن شغل مناسب و قرار گرفتن در شرایط روحی و روانی مناسب

تعیین گردید. در این بخش تک‌تک مؤلفه‌ها مورد بحث قرار می‌گیرند.

نتایج به‌دست‌آمده در خصوص عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما نشان داد؛ از بین مؤلفه‌های نه‌گانه تنها مؤلفه معیارهای غیر آکادمیک استاد با میانگین (۲/۹۵) کم‌تر از حد میانگین نظری تحقیق ارزیابی شده است. این بدان معناست که دانشجویان در بعد عوامل مؤثر بر انتخاب استاد راهنما به معیارهای غیر آکادمیک استاد در انتخاب وی به‌عنوان راهنما توجه کم‌تری دارند؛ اما در سایر مؤلفه‌ها نتایج نشان می‌دهد که دانشجویان در انتخاب استاد راهنمای خود، به آن‌ها نگاهی متفاوت داشته و از آن‌ها به‌عنوان عوامل مؤثر در انتخاب استاد راهنما یاد می‌کنند. همان‌طور که انتظار می‌رفت دانشجویان به‌جای توجه بر معیارهای غیر آکادمیک استاد راهنما (از جمله کمک در به پایان رساندن هر چه سریع‌تر پایان‌نامه، آشنایی استاد با افراد سرشناس جهت یافتن شغل مناسب و جایگاه سازمانی استاد) به معیارهای آکادمیک استاد راهنما (از جمله احساس مسئولیت استاد، تعهد استاد و تخصص استاد) و ویژگی‌های رفتاری استاد (از جمله رفتار و برخورد مناسب با دانشجویان، رفتار و برخورد مناسب با همکاران و اخلاق حرفه‌ای) توجه بیشتری داشتند. بالاترین میزان رضایت دانشجویان مربوط به مؤلفه معیارهای آکادمیک استاد (۳/۸۲) و ویژگی‌های رفتاری استاد (۳/۸۲) و پایین‌ترین میزان رضایت مربوط به متغیر معیارهای غیر آکادمیک استاد (۲/۹۵) است. مانانگو (۲۰۱۲)، معتقد است عوامل مؤثر بر انتخاب استاد راهنما در بین دانشجویان رشته‌های مختلف می‌تواند متفاوت باشد. در صورتی که دانشجویان رشته‌های علوم انسانی و برخی از رشته‌های علوم پایه به معیارهای آکادمیک استاد نسبت به معیارهای غیر آکادمیک استاد در انتخاب وی به‌عنوان راهنما توجه بیشتری نشان می‌دهند، دانشجویان رشته‌های فنی و مهندسی و برخی از رشته‌های علوم پایه به دلیل ماهیت رشته تحصیلی به معیارهای غیر آکادمیک استاد نسبت به معیارهای آکادمیک استاد توجه بیشتری دارند؛ چراکه جایگاه سازمانی استاد و ارتباط استاد راهنما با سازمان‌های مهم می‌تواند باب آشنایی دانشجویان تحت

شناخت ویژگی‌ها، توانایی‌ها، استعدادها و ظرفیت‌های دانشجو، وی را به چند سازمان برای یافتن شغل معرفی می‌نماید. این موضوع در کشور ما چندان مطرح نیست، چراکه شاهد ارتباط وسیع بین دانشگاه و سازمان‌های دولتی و خصوصی نیستیم. به‌رحال پس از عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما، باید شاهد اثرات و پیامدهای آن باشیم که بررسی نتایج نشان از رضایت نسبی دانشجویان از پیامدهای این انتخاب دارد. بیش‌ترین میزان رضایت دانشجویان از مؤلفه‌های پیامدهای حاصل از رضایت انتخاب استاد راهنما مربوط است به مؤلفه به وجود آمدن انگیزه پژوهشی با میانگین (۳/۱۴) و کم‌ترین میزان رضایت مربوط است به مؤلفه کمک استاد راهنما در یافتن شغل مناسب برای دانشجویان با میانگین (۲/۵۰). نتایج به‌دست‌آمده در پژوهش حاضر با نتایج دو پژوهشی که توسط ژائو، گولد و مک کورمیک (۲۰۰۵) و آیوز و راولی (۲۰۰۵)، صورت گرفت، در تمامی مؤلفه‌ها به‌غیراز مؤلفه یافتن شغل مناسب همخوانی دارد.

نتیجه‌گیری

این پژوهش در نظر داشت با بررسی عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما و پیامدهای حاصل از این انتخاب برای دانشجویان کارشناسی ارشد، به یکی از مهم‌ترین وظایف آموزشی استادان در مقطع تحصیلات تکمیلی بپردازد. این مطالعه در قالب پرسشنامه محقق ساخته و مجموعاً دو مؤلفه عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما (معیارهای آکادمیک استاد، معیارهای غیر آکادمیک استاد، در دسترس بودن استاد و اختصاص زمان کافی برای راهنمایی، اعتبار و وجهه (شهرت) استاد، تسلط استاد بر روش‌شناسی پژوهش، ویژگی‌های رفتاری استاد، موقعیت شغلی و سازمانی استاد، نظارت مستمر استاد بر پروژه‌های تحقیقاتی و مطابقت داشتن علائق پژوهشی استاد و دانشجو)، و پیامدهای حاصل از انتخاب استادان راهنما (مصمم شدن برای ادامه تحصیل، به وجود آمدن انگیزه پژوهشی، تأثیرگذاری در موفقیت پژوهشی، یافتن شغل مناسب و قرار گرفتن در شرایط روحی و روانی مناسب)، بررسی شد. بررسی ادبیات موضوع نشان داد پایان‌نامه‌های دانشجویان با قرار گرفتن در مجموعه آثار

هدایت خود با سازمان‌های مهم جهت یافتن شغل مناسب باشد. به‌زعم اریک کراس و عارف اسماعیل (۲۰۱۰)، تنها وجه اشتراک بین دانشجویان تمامی رشته‌ها در انتخاب استاد راهنمای خود توجه همزمان به هر دو عامل آکادمیک و غیر آکادمیک است؛ چراکه دانشجویان انتظار دارند استاد راهنمایی که انتخاب نموده‌اند نه‌تنها از توانایی علمی بالایی برخوردار باشند، بلکه با برخورداری از جایگاه سازمانی و شغلی بالا در داخل و خارج از دانشگاه برای دانشجویان تحت هدایت خود در یافتن شغل مناسب مثبت عمل نمایند. نتایج به‌دست‌آمده با نتایج پژوهش‌های خارجی: اریک کراس و عارف اسماعیل (۲۰۱۰)، ایست، بیتچنر و باستورکمن (۲۰۱۲) و پژوهش‌های داخلی: صفایی موحد و عطاران (۱۳۸۹)، و صالحی عمران و همکاران (۱۳۹۱)، همخوانی دارد.

دانشجویانی که از عوامل صحیحی در انتخاب استاد راهنمای خود استفاده نمایند، پیامدهای مثبتی برای آن‌ها در انتظار خواهد بود (ژائو، گولد و مک کورمیک، ۲۰۰۵). نتایج تجزیه و تحلیل آماری حاکی از آن است تنها متغیر یافتن شغل مناسب با میانگین (۲/۵۰)، کم‌تر از حد متوسط میانگین نظری تحقیق است. این بدان معناست که استادان راهنما در زمینه یافتن شغل مناسب برای دانشجویان تحت هدایت خود مثبت عمل نکرده‌اند؛ اما در سایر متغیرها نتایج حاکی از آن است که دانشجویان از پیامدهای حاصل از انتخاب استاد راهنما رضایت دارند. در خصوص یافتن شغل برای دانشجویان وول کانو (۲۰۰۷)، معتقد است استادان راهنما موظف به یافتن شغل برای دانشجویان تحت هدایت خود نیستند؛ اما استاد راهنمای متعهد در طول مدت همکاری پژوهشی با دانشجویی تحت هدایت خود سعی در شناخت استعدادها و توانایی‌های وی دارد و در این صورت است که می‌تواند دانشجو را با توجه به ظرفیت‌هایی که دارد برای سازمان‌ها جهت یافتن شغل معرفی نماید. البته به این نکته هم باید اشاره کرد که در کشورهای اروپایی دانشگاه‌ها با سازمان‌های خصوصی و دولتی ارتباط تنگاتنگی دارند. دانشجویان بلافاصله پس از ورود به دانشگاه استاد راهنمای خود را انتخاب کرده و با وی شروع به همکاری می‌نمایند. استاد راهنما هم پس از

پیشنهادهای

- در خصوص مؤلفه عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما پیشنهاد می‌شود دانشجویان به جای توجه به چند مورد از عوامل تأثیرگذار، با سنجیدن تمامی جوانب از جمله: معیارهای آکادمیک استاد، معیارهای غیر آکادمیک استاد، ویژگی‌های رفتاری استاد، مطابقت داشتن علائق پژوهشی خود با استاد و... در پی انتخاب استاد راهنمای مناسب باشند.
- در خصوص مؤلفه پیامدهای حاصل از انتخاب استاد راهنما پیشنهاد می‌شود استادان راهنما از همان ابتدای شروع کار (انتخاب شدن به عنوان راهنما) از دادن وعده و وعیدهای بی‌پایه و وعده‌های مخصوصاً وعده و وعیدهایی در خصوص حمایت از دانشجو در یافتن شغل مناسب اجتناب نمایند؛ و بیشتر درصدد به وجود آوردن انگیزه پژوهشی در دانشجویان و ایجاد فضای روی و روانی مناسب برای ادامه همکاری خود و دانشجو باشند.

فهرست منابع

- ۱) رضاییان، محسن (۱۳۸۹). مسئولیت‌های متقابل استاد راهنما و دانشجو در نگارش یک پایان‌نامه. فصلنامه آموزش پزشکی و توسعه. دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی قزوین، سال چهارم، شماره ۱، ۵۵-۴۹.
- ۲) صالحی عمران، ابراهیم، اقدائی، محمدحسن و هاشم خانی زلفانی، سرفراز (۱۳۹۱). استفاده از روش‌های تصمیم‌گیری چند شاخه برای انتخاب استاد راهنمای پایان‌نامه دوره دکتری. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، سال هجدهم، شماره ۲ (پیاپی ۶۵)، ۴۶-۴۷.
- ۳) صفایی موحد، سعید و عطاران، محمد (۱۳۸۹). واکاوی هنجارهای مؤثر بر انتخاب استاد راهنما در حوزه‌های محض (علوم ریاضی) و میان‌رشته‌ای (علوم تربیتی): یک مطالعه پدیدار شناختی. فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، دوره دوم، شماره ۴، ۱۲۱-۹۵.
- ۴) صفایی موحد، سعید، عطاران، محمد، تاجیک

پژوهشی دانشگاه‌ها، به عنوان ابزار تحقیقاتی که قدرت ابتکار و خلاقیت علمی دانشجویان را برمی‌انگیزد تا در راستای حل مشکلات آموزشی جامعه گام بردارد، مهم به شمار می‌آیند. همچنین پایان‌نامه‌های دانشجویان نه تنها معیار مناسبی برای ارزیابی‌های علمی- آموزشی، مهارت- های تجربی، علائق کاری و توانایی‌های شخصی دانشجویان است، بلکه ارائه یک پایان‌نامه خوب و مناسب می‌تواند سرآغازی برای پیشبرد روند بهتر پژوهش و ارزیابی مناسب آموزش در دانشگاه‌ها باشد. اما ارائه یک پایان‌نامه علمی قوی در صورت برخورداری از استاد راهنمای خوب و متخصص امکان‌پذیر است. در این خصوص یک سری عوامل در انتخاب آن‌ها به عنوان استاد راهنما از جانب دانشجویان مؤثر است. همچنین در ادامه پیامدهای حاصل از انتخاب استادان راهنما برای دانشجویان حائز اهمیت بسیاری است.

نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد دانشجویان بیش از توجه به معیارهای غیر آکادمیک استاد، به معیارهای آکادمیک و ویژگی‌های رفتاری استاد در انتخاب آن‌ها به عنوان راهنما توجه دارند. این عامل می‌تواند به عنوان نقطه قوت برای آموزش عالی باشد؛ چراکه دانشجویان به دنبال استاد راهنمایی هستند که از قدرت علمی بالایی برخوردار باشند تا اینکه استاد راهنمایی انتخاب کنند که از قدرت و نفوذ بیشتری در داخل و خارج دانشگاه برخوردار باشد؛ به عبارت دیگر دانشجویان به مسائل علمی در انتخاب استادان راهنما توجه بیشتری دارند. همچنین نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها حاکی از مهم بودن ویژگی‌های رفتاری استاد در انتخاب آن‌ها به عنوان راهنما دارد. در خصوص پیامدهای حاصل از انتخاب استادان راهنما نتایج آماری حاکی از آن است که دانشجویان انتظار دارند در طول مدت همکاری پژوهشی که با استاد راهنمای خود دارند، وی با شناخت استعدادها و ظرفیت‌های دانشجویان برای آن‌ها در یافتن شغل مناسب مثبت عمل نمایند و با به وجود آوردن انگیزه پژوهشی در طول مدت نگارش پایان‌نامه شرایط روحی و روانی مناسب را برای دانشجویان فراهم نمایند.

- Report, 15(4), 802-822.
- 14) Finn, J. (2005). *Getting a PhD: An Action Plan to Help Manage Your Research, Your Supervisor and Your Project*. New York: Routledge.
 - 15) Gatfield, T., & Alpert, F. (2002). The Supervisory Management Styles Model, in *Quality Conversations, Proceedings of the 25th HERDSA Annual Conference, Perth, Western Australia, 7-10 July*.
 - 16) Grevholm, B., Persson L. E., & Peter, W. (2005). A Dynamic Model for Doctoral Students and Guidance of Supervisors in Research Groups. *Educational Studies in Mathematics*, 60(2), 173-179.
 - 17) Ives, G., & Rowley, G. (2005). Supervisor Selection or Allocation and Continuity of Supervision: Ph.D. Students' Progress and Outcomes. *Studies in Higher Education*, 30 (5), 535-556.
 - 18) Jamieson, S., & Gray, C. (2006). The Supervision of Undergraduate Research Students: Expectations of Student and Supervisor. *Practice and Evidence of Scholarship of Teaching and Learning in Higher Education*, 1 (1), 37-59.
 - 19) Lancaster, S., & Milia, L. D. (2012). Supervisor Behaviours that Facilitate Training Transfer, *Journal of Workplace Learning*, 25(1), 6-22.
 - 20) Lovitts, B. E., & Nelson, C. (2000). The Hidden Crisis in Graduate Education. Attrition from Ph.D. Programs. *Bulletin of American Association of University Processors*. 88(6), 44-50.
 - 21) Manathunga, C. (2012). *Supervisors Watching Supervisors*. Victoria University, Wellington, Aotearoa New Zealand, 54(1), 29-37.
 - 22) Mcalpine, L., & Weiss, J. (2000). Mostly True Confessions: Joint Meaning-Making about the Thesis Journey. *The Canadian journal of Higher Education*, 23(1), 1-26.
 - 23) Mhunpiew, N. (2013). A Supervisor's Roles for Successful Thesis and Dissertation. *US-China Education Review*, 3(2), 119-122.
 - 24) Palomo, M. (2004). Development and Validation of a Questionnaire Measure of the Supervisory Relationship. Unpublished D Clin Psych Thesis, Oxford University.
 - 25) Piccinin, S. J. (2000). Graduate Student Supervision: Resources for Supervisors & Students, *Center for Development of Teaching and Learning*, 4 (3), 1-15.
 - 26) Powell, S., & Green, H. (2007). *The Doctorate Worldwide*. The Society for Research into Higher Education, SRHE and Open University Press Imprint, 1-16.
 - 27) Ray, S. (2007). *Selecting a Doctoral*
- اسماعیلی، عزیزاله (۱۳۸۹). واکاوی هنجارهای پنهان (برنامه درسی پنهان) مؤثر بر انتخاب استاد راهنما: یک مطالعه پدیدار شناختی. فصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، سال ۱، شماره ۱، ۳۷-۹.
- ۵) عطاران، محمد، زین آبادی، حسن رضا، طولابی، سعید (۱۳۸۸). انتخاب استاد راهنما و رابطه استاد راهنما - دانشجو، دیدگاه دانش‌آموختگان دوره دکترا. فصلنامه مطالعات برنامه درسی، سال چهارم، شماره ۱۵، ۱۲۶-۹۶.
- ۶) نیلی، محمدرضا، نصر، احمدرضا و اکبری، نعمت‌الله (۱۳۸۶). بررسی کیفیت راهنمایی پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی ارشد، دو ماهنامه علمی- پژوهشی، دانشگاه شاهد، سال چهاردهم، دوره جدید، شماره ۲۴، ۱۲۲-۱۱۱.
- 7) Acker, S., Hill, T., & Black, E. (1994). Thesis Supervision in the Social Sciences: Managed or Negotiated? *Higher Education*, 28, 483-498.
 - 8) Aguinis, H., Nesler, M. S., Quigley, B. M., Suk-Jae, L., & Tedeschi, J. T. (1996). Power Bases of Faculty Supervisors and Educational Outcomes for Graduate Students, *Journal of Higher Education*, 67.
 - 9) Armstrong, S. J., Allison, C. W., & Hayes, J. (2004). The Effects of Cognitive style on Research Supervision: A Study of Student-Supervisor Dyads in Management Education. *Academy of Management Learning and Education*, 3(1), 41-63.
 - 10) Dawley, D. D., Andrews, M. C., Bucklew, N. S. (2007). Mentoring, Supervisor Support, and Perceived Organizational Support: What Matters Most?. *Journal Leadership & Organization Development*, 29(3), 235-247.
 - 11) Drysdale, M. T. B. (2003). Dyad Interdependence: An Examination of the Student/Supervisor Relationship in Graduate Education. Paper Presented at the Annual Conference of the Canadian Psychological Association (64th, Hamilton, Ontario, Canada, June 12-14).
 - 12) East, M., Bitchener, J., & Basturkmen, H. (2012). What Constitutes Effective Feedback to Postgraduate Research Students? The Students' Perspective. *Journal of University Teaching & Learning Practice*, 9(2), 8-31.
 - 13) Eric Kraus, S., & Arif Ismail, I. (2010). PhD Students' Experiences of Thesis Supervision in Malaysia: Managing Relationships in the Midst of Institutional Change. *The Qualitative*

یادداشت‌ها

1. Lancaster & Milia
 2. East, Bitchener & Basturkmen
 3. Ives & Rowley
 4. Dawley, Andrews & Bucklew
 5. Ray
 6. Finn
 7. Grevholm et al
 8. Powell & Green
 9. Drysdale
 10. Schwartz
 11. Jamieson & Gray
 12. Armatrong
 13. Hockey
 14. Delamont, Atkinson & passy
 15. Philips
 16. Acker, Hill & Black
 17. Suciati
 18. Manathunga
 19. Macalpine & Weiss
 20. Piccinin
 21. Palomo
 22. Sadlak
 23. Vulcano
 24. Acker, Hill & Black
 25. Gatfield & Alpert
 26. Eric Krauss & Arif Ismail
 27. Lovitts & Nelson
 28. Aguinis, Nesler, Quigley, Suk-Jae & Tedeschi
 29. Heinrich
 30. Conrad & Phillips
 31. Margolis
 32. Zhao, Golde & McCormick
 33. Zhao, Golde & McCormick
 34. Toncich
 35. Ylijoki
 36. Mhunpiew
27. لازم به ذکر است به دلیل هم پوشانی برخی از عوامل تأثیرگذار بر انتخاب استادان راهنما و برای جلوگیری از تکرار مطالب، از آوردن برخی از آن‌ها در جدول خودداری شده است.
- Dissertation Supervisor: Analytical Hierarchy Approach to the Multiple Criteria Problem. *International Journal of Doctoral Studies*, 2, 23-32.
- 28) Sadlak, J. (2004). *Doctoral Studies and Qualifications in Europe and the United States: Status and Prospects*, *eStudies on Higher Education*.
- 29) Schwartz, H. L. (2011). From the Classroom to the Coffee Shop: Graduate Students and Professors Effectively Navigate Interpersonal Boundaries. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, <http://www.isetl.org/ijtlhe/>, 23(3), 363-372.
- 30) Suciati, L. (2011). Student Preferences and Experiences in Online Thesis Advising: a Case Study of Universitas Terbuka. *Journal of Distance Education-TOJDE*, 12(3), 215-228.
- 31) Toncich, D. J. (2006). *Key Factors in Postgraduate Research: A guide for Students*, Christobel Engineering, Australia Brighton.
- 32) Vulcano, B. A. (2007). "Extending the Generality of the Qualities and Behaviors Constituting Effective Teaching", *Teaching of Psychology*, 34(2), 114-118.
- 33) Ylijoki, O. (2001). Masters Thesis Writing From A Narrative Approach, *Journal Of Studies In Higher Education*. 26 (1), 21-34.
- 34) Zhao, C., Golde, C. M., & McCormick, A. C. (2005). More than a Signature: How Advisor Choice and Advisor Behavior Effect Doctoral Student Satisfaction, Paper Prepared for the Conference of the American Educational Research Association. Montreal, Canada, April 12

Archive